

У статті здійснено теоретичний аналіз групи теорій, у яких досліджується проблема набору особистісних рис, притаманних лідеру. Також проаналізована група теорій, де досліджуваною є проблема „які дії визначають лідера?” Визначено чинники, які зумовили появу кожної окремої групи теорій, і зазначені дослідники, які зробили вагомий внесок у розвиток зазначених теорій лідерства.

Ключові слова: лідер, члени групи, особистісні якості, дія, взаємодія.

Семенов А. А. Феномен лидерства как психолого-педагогическая проблема

В статье осуществлен теоретический анализ группы теорий, в которых исследуется проблема набора личностных черт, присущих лидеру. Также проанализирована группа теорий, где исследуемой есть проблема „какие действия определяют лидера?” Определены факторы, которые обусловили появление каждой отдельной группы теорий, и указанные исследователи, которые внесли весомый вклад в развитие указанных теорий лидерства.

Ключевые слова: лидер, члены группы, личностные качества, действие, взаимодействие.

Semenov A. A. The Phenomenon of Leadership as Psychopedagogical Problem

In the article theoretical analysis of the group of theories in which the problem of composition of personal features characteristic to a leader is done. A group of theories in which the problem „what actions define a leader?” is investigated. The factors that led to the emergence of each separate group of the theories and the researchers who contributed to the development of the mentioned theories of leadership are determined.

Key words: leader, team members, personal qualities, action, interaction.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 373.015.31 : 316.42

І. І. Сорокін

**СОЦІАЛЬНІ ПРОЕКТИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

В сучасних умовах ускладнення соціального життя актуалізується проблема включення людини в соціальну цілісність, в соціальну структуру суспільства. Основним поняттям, яке описує такого роду включення, є „соціалізація”, що дозволяє людині стати членом суспільства.

Зазначимо, що на сьогоднішній день сучасними вітчизняними та зарубіжними науковцями розроблено змістовні концепції соціалізації особистості (Н. Голованова, Н. Заверико, І. Зверева, Н. Лавриненко, Г. Лактіонова, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко); розкрито соціально-психологічні аспекти соціалізації з урахуванням вікових особливостей (В. Авраменкова, К. Абульханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев, О. Леонтьєв, В. Мухіна, А. Петровський, Т. Рєпіна, Д. Фельдштейн).

Соціалізація, в широкому розумінні – це історично зумовлений процес розвитку особистості, передачі та засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, притаманних певному суспільству. Результатом даного процесу є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду у своїй діяльності.

Мета соціалізації полягає в тому, щоб допомогти вихованцеві вижити у суспільному потоці криз і революцій – екологічних, енергетичних, комп'ютерних тощо, оволодіти досвідом старших, досягнути своє покликання, визначити власне місце в суспільстві, самостійно знайти шлях найефективнішого самовизначення в ньому. При цьому людина в процесі соціалізації прагне самопізнання, само осмислення, самовдосконалення. Ці процеси стимулюють не пасивну адаптацію, а розвиток активного творчого самоствердження в суспільстві.

Варто зауважити, що процес включення індивіда в систему суспільних відносин має двобічний характер. Соціалізація може відбуватися як в умовах виховання, тобто цілеспрямованого формування вихованця, так і в умовах стихійного впливу на особистість. З одного боку, особистість засвоює соціальний досвід, притаманний цьому суспільству, а з іншого – активно відтворює у своїй діяльності та відносинах систему соціальних зв'язків, закодовану в соціальному досвіді людства.

Включаючись у життя суспільства, діти й молодь опановують різні програми життєдіяльності. Перша – це відкрита освітня програма, що відображена в офіційних законах, документах, навчальних програмах закладів освіти та виховання і спрямована до набуття особистістю певного досвіду, соціальних знань та умінь. Друга – прихована програма соціалізації особистості, зумовлена передусім характером відносин, які складаються у суспільстві. Саме ця програма є організаційно нестабільною, вона формує емоційний і духовний світ молоді, її уявлення про себе і про те, що думають про неї інші.

Водночас процеси безпосереднього становлення, внутрішнього розвитку особистості, формування її емоційно-вольової сфери залишаються, як правило, поза увагою суспільства, і це зумовлює прояв у певній частині молоді девіантної поведінки.

Такі передумови висувують нові вимоги до якості освіти, зумовлюють необхідність переосмислення навчально-виховного процесу. Нова філософія виховання, провідні положення якої знайшли відображення у Національній доктрині розвитку освіти в Україні,

утверджує погляд на необхідність „виховання особистості як громадянина України, національно-свідомої, вільної, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях” [1].

Для різнобічного і гармонійного розвитку підростаючої особистості необхідно, щоб освітній процес будувався не лише на науковому пізнанні дійсності, а й на вихованні духовних, моральних і культурних цінностей. За таких умов впровадження сучасних технологій навчання чинить значний вплив на виховний процес. Розвиток виховних технологій в освітньому процесі характеризується підвищеним інтересом до проблеми розробки й використання соціально-значущих проектів [3].

Набуваючи все більшої популярності, метод соціальних проектів отримав широке застосування в педагогіці двадцятого століття, і продовжує залишатися предметом досліджень багатьох вчених і наукових діячів XXI століття.

Варто зауважити, що у сучасній науковій педагогіці соціальна проектна діяльність досліджується в різних аспектах: проектна діяльність у школі, реалізація ідей неперервної проектної освіти учнівської молоді (М. Голубченко, В. Логвін, І. Єрмаков), управління проектами (Л. Батенко, О. Загородніх, В. Ліщинська), виховний потенціал соціальних проектів (Т. Алексеєнко), визначення основних підходів до моделювання соціальних проектів (А. Капська, В. Вареніч, А. Годлевська), розробка та впровадження соціальних проектів (О. Безпалько, М. Бабкіна, Т. Семигіна), моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів (О. Яременко, О. Артюр, О. Балакірева).

Осмислення та застосування соціальних проектів в новій соціально-культурній ситуації, в світлі вимог до освіти на сучасному рівні суспільного розвитку, дозволяє говорити про соціальний проект як про нову виховну технологію, яка дозволяє ефективно вирішувати завдання особистісно-орієнтованого підходу у вихованні підростаючого покоління.

Соціальний проект як освітня технологія орієнтований на зміну соціальної ситуації, пов'язаної з дією на суспільну свідомість або життєву ситуацію певних цільових груп, на які цей проект спрямований.

Загалом всі соціальні проекти для учнівської молоді можна згрупувати за такими напрямками: культурно-просвітній, соціально-профілактичний, профорієнтаційний, спортивно-оздоровчий [4].

Культурно-просвітні проекти передбачають створення умов для самовдосконалення молоді, її творчого розвитку за допомогою заходів розважального характеру, роботи майстерень, культурно-мистецьких гуртків, виставок, конкурсів, фестивалів. Метою культурно-просвітніх проектів є підвищення інтересу юнаків і дівчат до літератури, мистецтва, духовної спадщини свого народу і толерантності до культурної багатогранності світу.

Соціально-профілактичні проекти спрямовані на створення умов для інтеграції особистості в соціум, на попередження негативних явищ у молодіжному середовищі шляхом використання різних форм роботи – інформаційно-консультативної допомоги, бесід, диспутів, “шкіл молодих батьків”, семінарів, індивідуальних зустрічей, театротерапії, сімейних вечорів, виставок художньої творчості, активного залучення підлітків і молоді до суспільно-корисної праці.

Проекти профорієнтаційного напрямку мають на меті не просто самовизначення підлітка на сучасному ринку професій, але й навчання його самоосвіті та саморозвитку, вмінню навчатися, активно використовувати свій вільний час. Сутність профорієнтаційного напрямку полягає у допомозі усвідомленого вибору професії, формуванні потреб поглиблювати набуті знання, оновлювати їх та практично використовувати. Завданням проектів профорієнтаційного спрямування є залучення підлітків до виробничої праці, озброєння їх практичними вміннями й навичками, необхідними для виконання певних професійних обов’язків, виховання поваги до праці та різних професій.

Головним завданням **спортивно-оздоровчих та рекреаційних проектів** є зміцнення здоров’я підлітків, формування та розвиток фізичної культури засобами дозвілля. Спортивні проекти розвивають у молоді почуття відповідальності, прагнення до перемоги, впевненість у своїх силах, сприяють фізичній загартованості особистості, навчають жити за законами взаємопідтримки та дружби [4].

Зазначимо, що реалізація соціальних проектів в сучасній Україні забезпечується: розвинутою мережею центрів соціальних служб для молоді; участю в їх організації міністерств, центральних органів державної виконавчої влади, місцевих органів влади і самоврядування, навчальних закладів, освітніх установ, громадських організацій, благодійних фондів, спілок, підприємств тощо; наявною базою законодавчих та нормативних актів, які спрямовані на включення учнівської молоді у соціально-значущу діяльність; диференційованим підходом до різних категорій молоді та наявних у них проблем; відкритістю та доступністю отримання різних видів соціального обслуговування, соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної реабілітації тощо.

Яскравим прикладом реалізації соціальних проектів, спрямованих на соціалізацію учнівської молоді, на нашу думку є практика управління у справах сім’ї, молоді та спорту Луганської обласної державної адміністрації. Так, в Луганській області успішно реалізується низка регіональних програм:

- обласна програма „Луганська родина” на 2007 - 2012 роки, метою якої є підтримка сімей Луганської області, перш за все пільгових категорій, створення умов для становлення сімей, розвитку, народження та виховання в них дітей;

- регіональна цільова програма „Патріот Луганщини” на 2011-2014 роки;

- обласна програма розвитку фізичної культури та спорту на 2008 – 2011 роки, спрямована на створення належних умов для розвитку фізичної культури і спорту, подальшого всебічного розповсюдження фізкультурно-оздоровчого руху;

- обласна програма оздоровлення та відпочинку дітей на 2009 – 2013 роки „ЛУГАНСЬКЕ ЛІТО”, спрямована на створення належних умов для оздоровлення та повноцінного відпочинку дітей; покращання стану матеріально-технічної бази дитячих закладів оздоровлення та відпочинку;

- регіональна Програма з утвердження гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності населення Луганської області на 2010 – 2014 роки, спрямована на утвердження рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей для їх реалізації як основного права людини;

- регіональна цільова Програма „Молодь Луганщини” на 2011 – 2015 роки, спрямована на реалізацію в області державної молодіжної політики, створення системи всебічної підтримки суспільної активності молоді, направленої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних для цього гуманітарних, соціальних і економічних передумов [5].

Традиційними заходами для Луганщини стали: Обласний молодіжний форум „Луганщина - молодь – майбутнє”; Конкурс проектів, розроблених дитячими та молодіжними громадськими організаціями; Обласна військово-спортивна гра; Обласний конкурс „Молода людина Луганщини”; Обласні молодіжні конкурси „Срібний голос” та „Гостре перо”; Фестиваль сучасного молодіжного мистецтва „Groove-Схід-Fest”; Обласний конкурс молодіжної журналістики; Освітні семінари-тренінги для лідерів молодіжних громадських організацій та органів студентського самоврядування; Обласний конкурс комп'ютерних розробок з патріотичної тематики та ін. [5].

Крім того, впродовж останніх років спільно з громадськими організаціями Луганської області реалізовано соціальні проекти та заходи, спрямовані на соціальний розвиток молоді („Лідерський турнір”, „Сила у собі!”, „Луганщина без тютюнового диму”, „Своє майбутнє ти вибираєш сам”, „Обласна Вахта Пам'яті”, „Обласний конкурс дитячих творчих робіт, присвячених Перемозі в Великій Вітчизняній війні”, „Студентський археологічний профільний табір „Скіф”, „Обласний палатковий табір вихованців патріотичних клубів і секцій бойових мистецтв”, „Відкритий обласний фестиваль знавців „Майський Жук”, „Спортивно-оздоровчий табір „Козачата”, „Фестиваль „Козацька єдність”, „Молодіжна акція „Вулиця Дружби”, „Сімейне свято”, „Лідери майбутнього”, „Зелений світ”, „Я живу по-новому”, „Навчально-адаптаційний табір для молоді з обмеженими фізичними можливостями „Школа незалежного життя” та багато інших [5].

Вищезазначені проекти та заходи покликані забезпечити сприятливі умови для соціального становлення і розвитку учнівської молоді, підвищити її соціальну, суспільну, творчу активність; сформувати позитивно орієнтовані культурні потреби і зрушення в організації її

змістовного дозвілля; сформувати у кожної особистості цінність здорового способу життя.

Таким чином, в сучасних умовах розвитку суспільства соціальні проекти є інноваційною формою соціалізації особистості та важливим інструментом формування соціальних цінностей учнівської молоді, життєвих компетенцій, виховання гуманістичних і громадянських, моральних і духовних цінностей.

Список використаної літератури

1. Указ Президента України „Про Національну доктрину розвитку освіти” від 17.04.2002 № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 11. 2. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. професора А. Й. Капської. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 468 с. 3. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка : підручник. – 2-ге вид., стереотип / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. – К.: МАУП, 2003. – 232 с. 4. Петрова І. В. Проектування в соціально-культурній сфері : навчальний посібник. – К. : Вид-во КНУКіМ, 2007. – 372 с. 5. Офіційний сайт управління у справах сім’ї, молоді та спорту Луганської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sms.lugansk.ua/> 6. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літер., 2009. – 208 с.

Сорокін І. І. Соціальні проекти у процесі соціалізації учнівської молоді

Статтю присвячено дослідженню ролі соціальних проектів у процесі соціалізації учнівської молоді. Розглянуто ключові аспекти соціалізації особистості. Досліджено практику реалізації соціальних проектів на регіональному рівні.

Ключові слова: соціалізація, соціальна активність, програми життєдіяльності, навчально-виховний процес, соціальні проекти.

Сорокин И. И. Социальные проекты в процессе социализации учащейся молодежи

Статья посвящена выявлению роли социальных проектов в процессе социализации учащейся молодежи. Рассмотрены ключевые аспекты социализации личности. Исследована практика реализации социальных проектов на региональном уровне.

Ключевые слова: социализация, социальная активность, программы жизнедеятельности, учебно-воспитательный процесс, социальные проекты.

Sorokin I. I. Social Projects in the Process of Socialization of the Students

The article is devoted to revealing the role of social projects in the process of socialization of the students. Examines the key aspects of socialization of the personality. Investigated the practice of realization of the social projects at the regional level.

Key words: socialization, social activity, livelihood programs, educational process, social projects.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.091:159-051

Л. М. Степаненко

ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З МАРГІНАЛЬНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ

Обираючи перспективи життєвого самовизначення, майбутній фахівець проектує своє майбутнє, своє соціальне самопочуття, ступінь розкриття своїх сутнісних сил, здібностей і потенціалу. Система вищої освіти також зацікавлена в правильному виборі професії, оскільки це дає можливість істотно впливати на такі напрями професійної підготовки, як покращення навчально-виховного процесу, ефективне використання інноваційних методик викладання у вищому навчальному закладі, підвищувати продуктивність освітнього процесу, скорочувати масштаби невиправданих відрахувань студентів, регулювати підвищення знань, умінь та навичок майбутніх фахівців тощо.

Проблему професійної підготовки майбутніх фахівців розглядали вчені педагоги І. М. Ковчина [5], Г. М. Лактіонова [6], Н. Г. Ничкало [7], П. М. Таланчук [14], соціологи Г. М. Андреєва [1], Л. Д. Бевзенко [3].

Мета статті полягає у висвітленні показників готовності майбутніх психологів до взаємодії з маргінальними соціальними групами.

Наскільки майбутній фахівець зможе вмотивовано зреалізувати свої професійні знання, буде залежати його готовність до діяльності. Тому *першим* характеристичним показником готовності студентів вищих навчальних закладів до взаємодії з маргінальними соціальними групами ми визначили мотиваційний компонент.

Розглянемо детальніше заявлений у темі дослідження термін „взаємодія з маргінальними соціальними групами”. За визначенням того ж самого соціологічного словника, взаємодія – сукупність усвідомлених або неусвідомлених, необхідних і випадкових, стійких і спонтанних залежностей одних соціальних суб'єктів від інших.

Необхідним компонентом ієрархії соціальних потреб людини є потреба в спілкуванні. Об'єктивною закономірністю розвитку суспільства є